

СЛОВО О ДУХУ СВЕТОМЕ У ВРХОБРЕЗНИЧКОМ ЛЕТОПИСУ

Зоран Ранковић*

Айсѝракѝ: У раду се разматра српскословенски препис сложеног састава *Слова о Духу Светоме*, сачуваног у Врхобрезничком летопису. Гаврило Тројичанин је исписао *Слово*, састављено од три целине: од прва три поглавља *Исѝоведања вере* Григорија Паламе, проширеног *Одѝовора* од Германа II Цариградског и од одабраних текстуалних делова из осмог поглавља *Тачноѝ изложења ѝравославне вере* Јована Дамаскина, као и од кратких прелаза између ових делова. У прилогу, аутор доноси препис *Слова о Духу Светоме*.

Кључне речи: српскословенски језик, Врхобрезнички летопис, *Filioque*, Григорије Палама, Герман II, Јован Дамаскин

Један од најтрагичнијих догађаја у историји Цркве јесте раскол који је, 1054. године, Тело Христово поделио на два дела: на Источну и Западну Цркву. Одвајање Источне и Западне Цркве не може се идентификовати ни са једним посебним догађајем, нити се може тачно датирати. Водеће личности источнога хришћанства сматрале су да је латински додатак Никео-цариградском Символу вере, *Filioque*, тј. формулација да Дух Свети исходи од Оца „и Сина“, која се јавља као интерполација још у VI веку у Шпанији а коначно је прихваћена у Риму и на читавом Западу вероватно 1014. године, основна тачка неслагања између Истока и Запада.¹ Проблем око *Filioque* потезан је при сваком сусрету представника Источне и Западне Цркве, било да се радило о полемичком или неформалном сусрету. И једни и други су сводили спор на бескрајна набрајања светописамских и патристичких текстова у корист својих тврдњи. Током времена, заоштравањем црквене и политичке проблематике, овај и други спорови учинили су да се Исток

* Зоран А. Ранковић, Православни богословски факултет, Београд, zrankovic@bfspc.bg.ac.rs

¹ Мајендорф 2008, 130–133; Х-Г. Бек 1998, 236–239.

и Запад међусобно све више удаљавају, па и да, после Другог лионског, а затим и Флорентинског сабора, раскол постане већи него што је био.²

Сачувани текстови полемичке и догматске садржине одраз су ове црквене проблематике. Један од таквих текстова, настао на простору Православне цркве, јесте и *Слово о Духу Светио́ме* из Врхобрезничког летописа, који се чува у Народном музеју у Прагу, у Шафариковој збирци, под сигнатуром IX G 6 (Š 29).³ Према запису писара Гаврила Тројичанина на листу 329б, главни део кодекса исписан је 1650. године у Манастиру Свете Тројице у Врхобрезници крај Пљеваља. По садржини, кодекс представља компилацију хронографско-космографских и догматских састава. На листовима 310а–318б исписан је састав о Духу Светоме који се, у описима овога рукописа и у студијама о рецепцији наслеђа Григорија Паламе у српској средини, сматра одломком *Иси́оведања вере* Григорија Паламе⁴ или се само, уз навођење заглавља, инципита и завршних речи, приписује Паламином стваралаштву, и то или као *Беседа о Духу Светио́ме*⁵ или као *Иси́оведање вере*.⁶ У најновијем каталогу српских рукописа у Чешкој, овај састав се одређује као трактат *О Духу Светио́ме*, компилација почетног дела *Иси́оведања вере* Григорија Паламе и одломака из дела других отаца Цркве.⁷ На горњој маргини, на листовима који садрже текст овога састава, на *verso* страни исписано је: бѣседа ѿ с(в)ѣтѣмъ дѣстѣ., а на *recto* страни: ѿко ѿ(тѣ)ца исходит[ъ] а не и ѿ(с)ына; на маргини последње стране састава, 318 *verso*, стоји: бѣседа о с(в)ѣтѣмъ д(с)ѣстѣ съ латинны.

У наставку преписа у Врхобрезничком летопису стоји, као поднаслов: григорїа, архїеп(н)ск(с)па солѣнскаго новаго б(о)гослова; следи део текста *Иси́оведања вере* Григорија Паламе. Од Паламиног *Иси́оведања вере* у Врхобрезничком летопису преписан је само део – прва три става у којима је изложена тријадологија, то јест православно учење о Светој Тројици. Састављач или редактор *Слова* завршава преписивање Паламиног *Иси́оведања* речима: ѿко патче вѣсакого именованїа свїце і изгавленїа и причестїа и прочаа.

² Мајендорф 2008, 154–160.

³ *Српске рукописне књи́ге у Чешкој* 2015, 69–72.

⁴ Радуновић 1984, 87.

⁵ Vašica – Vajs 1957, 265–266.

⁶ M. Scarpa 2012, 124.

⁷ *Српске рукописне књи́ге у Чешкој* 2015, 71.

У наставку Паламиног *Исјоведанја*, исписани су стихови из Светога писма Новог завета, односно из Дела апостолских (2, 16–18, 32–33), Посланице ап. Јакова (1, 17) и Јеванђеља по Јовану (15, 26), а који говоре о улози Духа Светога у Цркви. Следе краћи или дужи одломци са цитатима или доказима из дела Светих отаца Цркве, у прилог православном поимању тријадологије или пневматологије, са навођењем, на почетку текстовних целина, имена оног оца Цркве од кога се преузима делимични текст.

Светописамски и патристички одломци сабрани на једном месту као у Гавриловом препису, у више или мање истом поретку и обиму, под насловом (према рукопису др. 75 Дечанске збирке, л. 302а) *Ѡвѣщанїе с(вѣ)таго и вселенскаго патрїарха германа. и с(вѣ)щеннаго събора иег(о). къ посланнымъ Ѡ папы римьскаго временорїем(ь) и прочимн. иже съ нимъ латїном(ь), јављају се у више српских рукописних књига. Српски преписи *Одїовора* Германова углавном су сачувани у зборницима догматско-полемичке садржине (нпр. Дечани 75, НБС 11, ЈАЗУ III а 47) или су укључени у саставе *Синїаїме Майїје Власїара* (нпр. УБ Ђоровић 28, НБС 43), а могу се наћи и у оквиру тредника.⁸ У Врхобрезничком летопису, у наслову наведенога текста, не стоји име Германа патријарха.*

У наставку Германова *Одїовора*, састављач *Слова* исписује одломке из списка Јована Дамаскина, познатог као *Тачно изложење ѡправославне вере*. Он од Дамаскина преузима оно што му је потребно да укомпонује у свој текст. Наиме, вешто изабирајући реченице или одељке из осмог поглавља Дамаскинова списка посвећеног догословљу о Светој Тројици, састављач – редактор ствара нову текстуалну целину која верно преноси основе тријадологије Дамаскинове и, уопште, источноправославнога хришћанства.

На крају текста, у Врхобрезничком летопису стоји један навод из Павлове Посланице Титу (3, 4–6), једна реченица из дела Светога Атанасија Великог, којом он сажима православни став о исхођењу Светога Духа, следе речи самога састављача или Гаврила, којима се прави прелаз од светоотачких цитата ка завршетку преписа: прочее же Ѡ б(о)гоносныхъ] Ѡ(ъ)цъ о семъ свѣд[ѣ]тельствованнаа, кто можетъ въ такы малы въмѣстити книжки, тѣмъ же яко самъ г(оспод)ъ съславшъствветъ] г(лаго)лю., и завршне речи, преузете из општег завршетка Германовог *Одїовора*: горе хвлецимъ на д(8)хъ с(вѣ)тын яко не Ѡпъститсе грѣхъ] ихъ [...] аминъ.

⁸ Попов 1875, 151–154.

Слово о Духу Светио́ме представља, дакле, вешто укомпоновану компилацију, састављену од прва три поглавља *Исѿоведања вере* Григорија Паламе, проширене, вероватно, од стране самога састављача, од прерађене редакције саборног *Одговора* цариградског патријарха Германа II и од одабраних делова текста из осмог поглавља *Тачної изложења ѱравославне вере* Јована Дамаскина, као и кратких прелаза између ових делова.⁹

Гаврило Тројичанин исписује *Слово* полууставним писмом, ситним и уједначеним, са елементима брзописа. Језик је српскословенски, правопис је ресавски, једнојеров – у употреби је само њ.¹⁰ Међутим, као манир писара, ретко се јавља и писање њ на крају реда. Има примера вокализације полугласника у *a* (такмѡ, васеленскы). У неколико примера, именица *оѿац* исписана је без титле (ѿцѡ), односно у могућем изговорном облику (оѿи с(ы)нѡ, ѿ оца). Надредно исписивање секвенце –дї у предлогу радї, обележавање везника *и са і* испред речи која почиње истим гласом (і источникѡ, і ис(раи)лю, і истекает[ѡ]), удвајање *a* у имену Јован (юанна), такође се могу убројати у манире писара.

У прилогу доносим препис *Слова о Духу Светио́ме*. Приликом приређивања текста, држао сам се следећих принципа: скраћене речи разрешене су тако што су изостављени делови стављани у обле заграде уколико је таква реч обележена титлом, а у угласте заграде уколико титла над њима не постоји; натписана слова спуштана су у ред, на одговарајуће место; задржана је изворна интерпункција; велика слова исписивана су на местима на којима постоје у рукопису.

⁹ О сродном саставу, можда и Гавриловом предлошку, одштампаном у украјинском Острогу 1598. године, види: Kakridis 1992, 128–149.

¹⁰ Стојановић 2010, 159–170.

ПРИЛОГ I

оуказ[а]ніе ѿ б(о)гословскых[ъ] писъмъ въселенских[ъ] оучителъ. іак(о) д(с)хъ
с[вє]тын ѿ единого ѡ(тѣ)ц(а) исхожденіе и мат[ъ], а не ѿ с(ы)на іако нѣцїи ѿ своего
высокооумїа прѣлѣстившесе оумышляють.

григорїа, архїеп(н)ск(с)па солѣнскаго новаго б(о)гослова. Единъ б(о)гъ прѣжде въсѣх[ъ]
и над[ъ] въсѣмн и въ въсѣх[ъ] и пате всєго. въ ѿ(тѣ)ци и с(ы)не и с(вє)тѣмъ д(с)сѣ,
ѿ нас(ѣ) вѣрваемн и поклоняемн. единица въ троици несълианно съединяема, и
нераздѣлно раздѣляема. единица тѣжде троица въссилна. ѿ(тѣ)цъ безначелнъ, не
тѣїю іако безлѣтнъ. нѣ по всакоу образѣ неповиннъ. единъ вына и корѣнъ і
источникъ, и ж[є] въ с(ы)нѣ и с(вє)тѣмъ двѣ зримаго б(о)ж(ѣ)ства. единая сила
прѣдначинателна бивших[ъ]. ни единъ съдѣтелъ, нѣ единъ единому с(ы)нѣ ѿ(тѣ)цъ,
и единому д(с)хѣ с(вє)т(о)мъ прѣдложителъ, болши с(ы)на и д(с)ха, тѣїю іако силъ
выновнъ. нна ж[є] въсе тожде и тѣма, единотѣ)ст(ѣ)нъ, єго ж[є] с(ы)нъ единъ
безначелнъ оубо іако безлѣтнъ. небезначелнъ же сын іако начело и коренъ, і истоу-
никъ илїи ѿ(тѣ)ца. ѿ негуж[є] единого прѣжде въсѣх[ъ] вѣкѣ, безплѣтнѣ и нетлѣнне,
вєстр(а)стне рожденне, происходнъ. не раздѣли се б(о)гъ си ѿ б(о)га. не инъ оубо по
ємоуж[є] б(о)гъ и ж[є] по ємѣже с(ы)нъ. нѣ пр(ы)сно с(ы)нъ сын. а не вына и начело,
єже въ троици развѣваемаго б(о)ж(ѣ)ства. нѣ іако ѿ выни и нач(є)ло сы ѿ о(тѣ)ца.
вына ж[є] и нач(є)ло бывших[ъ] въсєм[ъ] с(ы)нѣ іак(о) тѣмъ въса быше. и ж[є] въ
зрацѣ б(о)жїи сын. не въсхищенїем[ъ] непцева равнѣ быти б(о)гѣ. нѣ на конїинѣ
вѣковѣ себѣ истѣци, зрак и ж[є] по нас(ѣ) нас(ѣ) радї прїем[ъ] ѿ пр(ы)снодѣ)вы марїє.
бл(а)говолєнїем[ъ] ѿ(тѣ)ца и съдѣствїем[ъ] с(вє)т(а)го д(с)ха, рожд[ъ] се законом[ъ]
ис(тѣ)ства. рожд[ъ] се б(о)гъ въкѣпѣ и чл(овѣ)кѣ. іако поистиннѣ въчл(овѣ)чѣ се быс(тѣ)
подобнъ нам[ъ] по въсѣм[ъ] кромѣ грѣха. прѣбываетъ же б(о)гъ истиннъ, съединив
се несълианнѣ. и непрѣврати двѣ ис(тѣ)ствѣ и хотѣнїи и дѣствѣ. прѣбывъ единъ
с(ы)нъ въ единѣмъ съставѣ и по въчл(овѣ)ченїи. дѣствѣет же въса б(о)ж(ѣ)ствнаа
іак(о) б(о)гъ, и чл(овѣ)чѣскаа въса іако чл(овѣ)кѣ. и неоукорнѣм[ъ] чл(овѣ)чѣским[ъ]
подлеже стр(а)стемъ. безстр(а)ст(ѣ)нъ и безсѣмртнъ сын прѣбывает[ъ] іако б(о)гъ.
волюю ж[є] плѣтїю пострада[ъ] іако чл(овѣ)кѣ, и распет[ъ] быс(тѣ), и оумре. и погре-
бенъ бывъ, и тридневнъ въскрѣ)се. иже и оучеником[ъ] по въскрѣ)сенїи іавлѣ се. и
юже съвыше силѣ обѣщавъ, и заповѣдавъ оучити въсе єзыкы, и крѣ)шатн въ иже
ѿ(тѣ)ца и с(ы)на и с(вє)т(а)го д(с)ха. и съблюдати и наоучати єлика заповѣда тѣмъ.
и възнес(є) се на н(є)бо и седе одеснѣю б(о)га и ѿ(тѣ)ца единотѣ)стнѣ и единопрѣстолнѣ,
въкѣпѣ и б(о)ж(ѣ)ствно сътворивъ наше вѣмѣшенїе. съ тѣмъ же пакы вѣмѣшенїем[ъ]
прїити съ славою хоцет[ъ] сѣдити живым[ъ] и мртвѣм[ъ], и въздати комуждо

по дѣлом[ъ] его. тогда же къ ѿ(ъ)цѣ въз'шѣд[ъ] посла на с(вє)тыє свое оученикы и ап(о)с(то)лы д(с)хъ с(вє)тын и ж[е] ѿ ѿ(ъ)ца исходит[ъ]. събезначел'на съца ѿ(ъ)цѣ и с(ы)нѣ яко безлѣтна. небезначелнѣ же ѿ(о) и тѣи корѣнѣ и источникъ и вынѣ и мѣи ѿ ѿ(ъ)ца, не яко рожденна нѣ исходна. ѿ ѿ(ъ)ца бо и тѣ прежде вѣкѣ нетлѣнно и безстр(а)стно. нерожденне нѣ исходнѣ проиде. нераздѣлна съца ѿ(ъ)ца и с(ы)на, яко ѿ ѿ(ъ)ца происходѣща и на с(ы)нѣ почивающа. несълѣанне съединеніе имѣе, и нераздѣлно раздѣленіе. б(о)гъ сын, и тѣ оубо ѿ б(о)га. не ннѣ оубо по емѣже б(о)гъ, ннѣ же оутѣшителъ. нѣ по емѣж[е] д(с)хъ с(вє)тын самосъставнѣ. ѿ ѿ(ъ)ца исходещъ, и с(ы)номъ послаем[ъ], си реч(ъ) обявляем[ъ]. виновнѣ и тѣ бывшим[ъ] вѣсѣм[ъ] яко въ том[ъ] съврѣшенѣ дѣнствемим[ъ]. тѣжде и равнот(ъ)ст(ъ)нѣ ѿ(ъ)цѣ же и с(ы)нѣ. кромѣ нерожденїа и рожденїа. послан же быс(тѣ) ѿ с(ы)на къ своим[ъ] емѣ оучеником[ъ]. среч(ъ) обявляенѣ быс(тѣ). како оубо инако ѿ него посланѣ вѣдет[ъ] иже неразлучает се его. како ли бо инако прїидет[ъ] гдѣ, и ж[е] въздѣ си. тѣм'же нѣ тѣкло ѿ с(ы)на нѣ и ѿ ѿ(ъ)ца, и с(ы)номъ послает се. и ѿ себѣ приходити являем[ъ]. обще бо дѣло посланїе, явѣ яко обявляенїе ѿ(ъ)ца и с(ы)на и с(вє)таго д(с)ха. являет же се не по същѣствѣ. никтож[е] бо когда б(о)жїе ис(тѣ)ство или виде или изреч(е). нѣ по бл[а]г[о]д[а]ти и силѣ и дѣнствѣ яж[е] ѿ(ъ)ца и с(ы)на и с(вє)т(а)го д(с)ха. особнѣ оубо коемѣждо ѿ снх[ъ] коегождо съставъ, и елика простирают се ктомѣ. обще ж[е] непресъщѣствнѣ нѣ и същѣство тѣїю. еже ѿноуд[оу] вѣсѣми безимен'но, и неизъявленно, и непричестно. яко пате вѣсакого именованїа съце и из'явленїа и причестїа и прочаа.

Врѣховны ж[е] ап(о)с(то)ломъ бл(а)женны петръ г(лаго)летъ. се ис(тѣ) реч(е)нное прор(о)ком(ъ) іонїем[ъ]. и вѣдет[ъ] въ послѣднїе д(ь)ни г(лаго)летъ г(оспод)ъ. излѣю ѿ д(с)ха моего на вѣсакѣ плѣгъ. и прорекѣт[ъ] с(ы)нове ваши, и дѣцїере ваши, юноше ваши виденїа оузрет[ъ], и старци ваши санїа видетъ. нбо на рабы мое и на рабнїе мое, въ д(ь)нїи онїи излѣю ѿ д(с)ха моего. сего і(с)са вѣскр(ъ)си б(о)гъ ѿ мртѣвых[ъ], емоуж[е] вѣси мѣ есмѣ свѣд[ѣ]телие. десницю оубо б(о)жїю възнесе се. обѣтованїе же с(вє)т(а)го д(с)ха прием(ъ) ѿ ѿ(ъ)ца излїа.

бл(а)женны ж[е] іаковъ ап(о)с(то)лъ, г(лаго)летъ. вѣсако даанїе бл(а)го и вѣсакъ даръ съврѣшенѣ съвыше ис(тѣ) съходен ѿ ѿ(ъ)ца свѣтом[ъ], си реч(е)хомъ. ѿ негож[е] нѣс(тѣ) измѣненїа или преложенїю осѣненїе. вѣсхотѣв бо породн нас(ъ) словом[ъ] истины.

їо(а)н(а) б(о)гослова. егда реч(е) прїидет[ъ] оутѣшителъ егож[е] аз[ъ] послю вам[ъ] ѿ ѿ(ъ)ца д(с)хъ истиннын и ж[е] ѿ ѿ(ъ)ца исходит[ъ], тѣ свѣд[ѣ]тельствет[ъ] о мнѣ.

дїоннїа архєпагїта. естѣ оубо источникъ б(о)ж(ъ)ства ѿ(ъ)цѣ. с(ы)нѣ же и д(с)хъ б(о)госѣмннаг(о) б(о)ж(ъ)ства. или сице подобает[ъ] рещи, ѿ(ъ)раслы б(о)госадны, и

яко цвѣты пр(ы)сносѣшны. ѿ с(вѣ)щенныхъ[ъ] словесъ ап(о)с(то)ла павла тако наоучен[ъ], приехом[ъ] сице) нарицати. како ж[е] ли соут[ъ] сїи, ниж[е] рещи ниж[е] оувѣд[ѣ]ти възможно.

григорїа чюд[о]творца. Б(о)гъ ѿ(ъ)ць съвръшенъ сын образ[ъ], съвръшенно слово и млт[ъ] ѿ него рожденное въ истинѣ. не яко слово г(лаго)люемое ниж[е] по с(ы)носѣтавленїю ис(тъ) б(о)гъ. яко ж[е] бо агг(е)лы и чл(овѣ)ци с(ы)новѣ б(о)жїи нарицают се, нъ ис(тес)твом[ъ] с(ы)нъ б(о)жїи ис(тъ). съвръшенъ же б(о)гъ и д(с)хъ с(вѣ)тын ис(тъ), ѿ б(о)га ѿ(ъ)ца исходѣ и с(ы)номъ подаваем[ъ]. живъ и животворещъ, с(вѣ)тъ и ос(вѣ)щаен прїемлющїих[ъ] его.

тогожде. Исповѣдаем[ъ] единого б(о)га истинна едино начело. и единого с(ы)на, и б(о)га изъ истиннаго б(о)га. ис(тес)твно ѿ[ъ]че б(о)ж(ъ)ство и мѣща, сиреч(ъ) единосѣчна ѿ(ъ)ць. и единъ д(с)хъ с(вѣ)тъ ис(тес)твом[ъ] і истинною, всагъским[ъ] с(вѣ)тителнъ и б(о)готворивъ ѿ свѣства б(о)жїа свѣтъ. тогожде. Единъ б(о)гъ ѿ(ъ)ць слова живаго премудрости исплннл еси, образ[ъ] пр(ы)сносѣщїа съвръшенъ. ѿ(ъ)ць с(ы)на единого, и единъ б(о)гъ, единъ ѿ единого б(о)гъ ѿ б(о)га, подобїе и образ[ъ] б(о)ж(ъ)ства. и слово дѣйствиое. премудрость съдръжавнаа въ сѣх[ъ] съставъ, и сила творителнаа въсен твары. с(ы)нъ истиннын истиннаго ѿ(ъ)ца, невидимъ невидимаго, нетлѣннъ нетлѣннаго, безсѣмртнъ безсѣмртнаго. пр(ы)сносѣщнъ пр(ы)сносѣщаго. единъ д(с)хъ с(вѣ)тъ ѿ б(о)га бытїе и мѣе, и с(ы)номъ являем[ъ] чл(овѣ)комъ. образ[ъ] с(ы)на съвръшенъ, съвръшеннаго жива, живота вына. с(вѣ)ты с(вѣ)т(н)ни подател[ъ].

афанасїа алеѣандрскаго. Что оубо бѣдет[ъ] ино зловѣрненше и нетѣствненше. паче) еже рещи яко тварь ис(тъ) д(с)хъ с(вѣ)ты. г(лаго)люеть бо с(ы)нъ як(о) не вы г(лаго)люшен, нъ д(с)хъ ѿ(ъ)ца г(лаго)лен въ васъ. с(ы)нъ свѣд(ѣ)телствующъ яко д(с)хъ ѿ(ъ)цевъ ис(тъ), ты же како г(лаго)люши яко тварь ис(тъ) д(с)хъ, не слышиши ѿ(ъ)ца г(лаго)люща прор(о)ком[ъ], яко въ послѣднїе д(ъ)ни излѣе ѿ д(с)ха моего на всакъ плѣтъ, и пакы с(ы)нъ мои възлюбленны на н' же бл(а)говолн д(с)ша моя, положъ д(с)хъ мои на нем[ъ]. тогожде. Пржеде оубо петра и павла и тимофеа чл(овѣ)ци были свт[ъ]. и пржеде онѣх[ъ] дрвсїи, пржеде адама нѣс(тъ) былъ дрвгын, тѣтїю самъ б(о)гъ. пржеде бо ѿ(ъ)ца и с(ы)на и с(вѣ)т(а)го д(с)ха никто ж[е] быс(тъ), нъ ѿ ѿ(ъ)ца с(ы)нъ роди се и д(с)хъ исходитъ.

тогожде. Бъ б(о)ж(ъ)ствѣ единъ ѿ(ъ)ць, въ истинѣ единъ сын ис(тъ) и бѣ и пр(н)сно ис(тъ). и с(ы)нъ въ истинѣ единъ с(ы)нъ ес(тъ). и д(с)хъ с(вѣ)тын въ истинѣ единъ д(с)хъ ес(тъ). и ѿ снх[ъ] прѣбываше еже ѿ(ъ)ць пр(н)сно ѿ(ъ)ць, и еже с(ы)нъ пр(н)сно с(ы)нъ быти и славнтсе. и д(с)хъ же с(вѣ)тын пр(н)сно д(с)хъ с(вѣ)тын, и томъ ж[е] б(о)ж(ъ)ствномъ быти, и ѿ о(тъ)ца даватсе і исходити въровахом[ъ].

тогожде. ꙗкоже нѣс(тъ) ничтоже посредѣ оумѣ и слова и дѣхновенїа. так(о) нѣс(тъ) ничтоже междѣ ѿ(ъ)цемъ, и с(ы)номъ, и с(вѣ)тимъ д(с)хомъ, развѣсти же подобаетъ д(с)хъ с(вѣ)тынъ свѣршенъ, и свѣршеннымъ составомъ ѿ о(тъ)ца исходе.

тогожде. Иже оубо г(лаго)летъ, яко днѣвъ реч(е) оученикомъ своимъ х(ристо)с(ъ), прїимете д(с)хъ с(вѣ)тъ. сего ради прѣдставляютъ, яко исхожденїе и ѿ с(ы)на д(с)хъ с(вѣ)тынъ иматъ. да развѣст же преже како г(лаго)летъ самъ х(ристо)с(ъ). полъзно ис(тъ) вамъ да азъ идѣ. аще бо азъ не идѣ оутѣшителъ къ вамъ не прїидетъ. тѣмъже оубо явѣ ис(тъ), як(о) х(ристо)с(ъ) не бѣ еще ѿшълъ. не бѣше днѣвенїе се пришествїе оутѣшителя, нѣ даръ бл(а)г(о)д(а)ты д(с)ховные. рекшѣ оубо емѣ прїимете д(с)хъ с(вѣ)тъ, приложи и се, аще кымъ оставите грѣхы оставет се имъ. аще кымъ оудръжите оудръжаны бѣдѣтъ. явѣ ис(тъ) яко везати и раздрѣшати грѣхы, дарованїе д(с)ховно бѣше оно. обычан бо бѣше писанїю д(с)хомъ нарицати и д(с)ховнаа дарованїа. якоже и инде пишеть. почиютъ на немъ. ꙗкоже д(с)ховъ си реч(ъ) седмъ дарованїи д(с)ховныхъ.

Василїа великаг(о) о томъже. Нѣсть оубо ѿ сѣбѣ с(ы)новнїе бытїе, нѣ вѣсѣвшѣ ѿ ѿ(ъ)ца, съ тѣмъже оубо и д(с)хъ с(вѣ)тынъ ѿ негоже всако даанїе бл(а)го на твари съдѣловает се. с(ы)номъ оуб(о) явлает се. съ нимъже несъмненно познавает се. ѿ ѿ(ъ)це же выны исхожденїе иматъ по составномъ свонствѣ, еже с(ы)номъ познавает се яко ѿ о(тъ)ца исходитъ. исходѣши же с(ы)нъ собою и съ нимъ явлае, единъ единородне ѿ нерожденна свѣта вѣсѣвъ. такожде и д(с)хъ с(вѣ)тынъ ѿ о(тъ)ца, нѣ исхонѣ прѣдреченнымъ свонствы единъ познавает се.

тогожде. ѿ(ъ)ць оубо раждаетъ си реч(ъ) як(о) родилъ ис(тъ). с(ы)нъ же раждает се си реч(ъ) яко родилъ се ис(тъ). яко самъ ѿ(ъ)ць посилаетъ д(с)ха, си реч(ъ) яко послалъ ис(тъ). и д(с)хъ исхонѣ си реч(ъ) яко изшълъ ис(тъ). сїе оубо разнѣство ис(тъ) ѿ евномїе, ѿ(ъ)ца и с(ы)на и с(вѣ)таго д(с)ха. ѿ(ъ)ць оубо нѣс(тъ) с(ы)нъ, и с(ы)нъ нѣс(тъ) ѿ(ъ)ць. тогожде ис(тес)тва ѿ(ъ)ца ис(тъ). такожде и д(с)хъ с(вѣ)тынъ нѣс(тъ) ѿ(ъ)ць ни с(ы)нъ, нѣ д(с)хъ с(вѣ)тъ иже ѿ о(тъ)ца исхонѣтъ. яко свое быти ѿ(ъ)цѣ нерожденїе. с(ы)нъ же рожденїе, и д(с)хъ с(вѣ)томы исхожденїе. единъ же б(о)гъ въ трехъ познаваемъ и покланяемъ ис(тъ).

тогожде. Да не раздѣлиши ѿ о(тъ)ца и с(ы)на д(с)ха с(вѣ)таго. да прѣприт те прѣданїе, г(оспод)ъ тако наоучи, ап(о)с(то)ли проповѣдаше ѿ(ъ)ци съблюдоше. м(с)т(е)ници оукрѣпише и извѣстише. доволствѣи г(лаго)лати яко се наоучилъ еси. и негли мѣдрѣствѣе тако. аще нерожденъ ѿ(ъ)ць аще нерожденъ с(ы)нъ. аще никоеже ѿ снхъ тварь, азъ бо его съ ѿ(ъ)цемъ вѣмъ. а не ѿ(ъ)ца и г(лаго)лю, и съ с(ы)номъ приехъ и а не с(ы)номъ нарицаю. нѣ еже оубо къ ѿ(ъ)цѣ свонство развѣбїю, понїеже ѿ о(тъ)ца

исходит[ъ]. а еже къ с(ы)нѹ, поніеж[е] слышѹ. аще кто х(ри)стова д(с)ха не имат[ъ] съ нѣс(тъ) еговѹ. аще бо не свои х(рист)ѹ то како се съсвонтъ ема. тогожде слова. Ибо поніеж[е] славѣнїи двсы сѣт[ъ]. оуже и д(с)хъ с(в)еты подобнъ имъ нареч(е)нїа радї. нѣс(тъ) бо д(с)хъ истинныи якож[е] славѣны двсы. якож[е] бо мнози с(ы)ны единъ же истинныи с(ы)нъ. такожде вса г(лаго)луют се ѿ б(ог)а, поніеж[е] с(ы)нъ ѿ ѿ(ъ)ца роди се, и д(с)хъ ѿ ѿ(ъ)ца исходит[ъ]. нъ с(ы)нъ оубо ѿ о(тъ)ца рожденъ, д(с)хъ же с(в)етыи неизреч(е)нно, обаче ѿ б(ог)а же. тогожде. якоже оубо г(лаго)лахом[ъ] о с(ы)не, яко подобает[ъ] исповѣдати особное его лице. сїа имамї г(лаго)лати и о двсѣ с(в)етѣмъ. не бо тожде іес(тъ) ѡ(тъ)цѹ д(с)хъ. поніеж[е] писанно іес(тъ) іак(о) д(с)хъ б(ог)ъ. ниж[е] пакы с(ы)на и д(с)ха іес(тъ) единно, лице. поніеж[е] реч(е) се, аще кто д(с)ха х(ри)стова не имат[ъ] съ нѣс(тъ) еговѹ. ѿ[ъ]соуд[оу] оубо прѣлѣстише се нѣцїи д(с)ха и х(рист)а того быти. нъ что г(лаго)лемъ яко іес(тес)тва обцїство ѿ сего являет се а не лице смѣшенїе. ес(тъ) оубо ѿ(ъ)цѹ съврѣшенно имѣе еже быти и неоскѣдѣваемо. корѣнъ і источникъ с(ы)на и с(в)етаго д(с)ха. ес(тъ) же с(ы)нъ въ плѣном[ъ] б(о)ж(ъ)ствѣ живѹщее слово, и порожденїе съврѣшенно о(тъ)чее. и д(с)хъ же съврѣшенъ, не честъ инаго, нъ съврѣшенъ и цѣлъ и о себѣ зримъ. яко съвѣкѹ пленъ с(ы)нъ ѿ(ъ)цѹ неразстоителнъ; съвѣкѹ плен же іес(тъ) и д(с)хъ с(ы)нѹ. разлѣчающее бо нѣс(тъ), ниж[е] ѿсѣцающее ѿ съвѣкѹ пленїа еже ѿ пр(ы)сносѣцїа. нѣс(тъ) оубо тоуждъ ѿ славы б(о)жїе д(с)хъ, ѿ неизреч(е)нных(ъ) оустъ неизреч(е)нно исходит[ъ]. б(о)жїи бо д(с)хъ ѿ б(ог)а послаем[ъ], и с(ы)ном(ъ) даваем[ъ] ч(ловѣ)ком(ъ). якож[е] бо г(лаго)лет се ѿ лица о(тъ)ч(а)го, д(с)хъ мон еже въ тебѣ. г(лаго)ла же г(оспод)ъ іак(о) оутѣшителѹ послю вамъ, егуж[е] оубо послю вамъ нарицает[ъ] д(с)хъ истинныи. едина оубо ѿ(ъ)ца, едина ж[е] с(ы)на, и едина ж[е] д(с)ха, по б(о)жѣствомѹ прѣданїю исповѣдаем[ъ].

григорїа б(о)гослова еже на б(о)гоявленїе. ѿ(ъ)цѹ іес(тъ) и безначелнъ нѣ бо ѿ кого. с(ы)нъ, с(ы)нъ іес(тъ) и невезначелнъ, ѿ о(тъ)ца бо. аще ли ж[е] нач(е)ло лѣтное ицѣши. и събезначелнъ оубо(о) іес(тъ), творцѹ бо лѣтом[ъ] іес(тъ) а не под лѣтом[ъ]. іес(тъ) же неподлѣтнъ и д(с)хъ с(в)етыи, въ истинѹ іес(тъ) д(с)хъ. исходѣ оубо ѿ о(тъ)ца, нъ не іак(о) с(ы)нъ рожд[ъ]ствнѣ, нъ исходѣ. обцїе оубо ѿ(ъ)цѹ и с(ы)нѹ и с(в)ет(о)мѹ д(с)хѹ б(о)ж(ъ)ство. с(ы)нѹ же и с(в)ет(о)мѹ д(с)хѹ еже ѿ о(тъ)ца. особно же ѿ(ъ)цѹ оубо нерожденїе. с(ы)нѹ же рожденїе, а с(в)ет(о)мѹ д(с)хѹ исхожденїе. аще же образ[ъ] ицѣши, то остави единем[ъ] ѡнѣм[ъ] знающим[ъ] дрѹгъ дрѹга, и познаватисе дрѹгъ ѿ дрѹга сведетелствованнѹ.

тогожде. Единем[ъ] словом[ъ] и самїи къ себѣ, и къ нам[ъ] тринцѹ дрѹжеце. а еже по коемждо да идѹ въскорѣ. безнач(е)лно и нач(е)лно, и съ нач(е)лом(ъ) единъ б(ог)ъ. имѣ же безначелномѹ ѿ(ъ)цѹ, начелѹ же с(ы)нъ. а еже по нач(е)лѹ д(с)хъ с(в)етыи.

ис(тѣс)тво ж[е] тріем[ъ] єдино б(ог)ъ. єдинїенїе же ѿ(ъ)ць ѿ него бо и къ нїемъ възводит се. и прочаа не ѿк(о) слазовати се, нъ ѿк(о) сѣдръжатн се.

тогожде. ꙗко трици х(рнсто)с(ъ) даде д(с)хъ ап(о)с(то)ломъ. дваши оубо бл(а)г(о)д(а)тъ третїе же свѣстѣнѣ самого посла. д(с)хъ дѣаше прежде въ агг(е)лскых(ъ) н(е)б(е)сных(ъ) силах[ъ]. потомъ же въ ѿ(ъ)цехъ и прор(о)цѣхъ. по семъ же въ оученицех[ъ] х(рнсто)внхъ. и симъ трици ѿко быше мощны вѣнѣти. и по три годи прежде прославиенїа стр(а)ст(ъ)наг(о) х(рнсто)ва. по прославиенїи ж[е] въскр(ъ)сенїем(ъ), и по вѣшѣстѣви на н(е)бо или оустроенїи¹¹ или ѿкож[е] под(о)бает[ъ] г(лаго)лати. скажет[ъ] же прѣвое ѿ недвгъ оцищенїе. не кромѣ д(с)хъ ѿвѣ бываемо. и еже по сѣмотренїи вѣдвновенїе. ѿвѣ се вѣдвновенїе б(о)ж(ъ)ствѣнѣше. и еже н(ы)нѣ раздѣленїе огньных[ъ] езыкѣ, еже и празднѣмъ. нъ прѣвое не ѿвѣ, второе же изобразненше, а еже сѣврѣшенненше. не сѣдѣанїем[ъ] прїходѣ ѿкож[е] прежде, нъ ис(тѣс)твом(ъ). ѿкож[е] реч(е)тъ кто прилѣшае се и въ квпѣ ходѣ. лѣпо бо бѣ (с)ынъ тѣлесне къ нам[ъ] прїшѣд[ъ]шъ, и томъ ѿвѣти се тѣлесне. и х(рнст)ъ къ себѣ вѣшѣд[ъ]шъ, оному къ нам[ъ] сѣнїти.

юанна злат(о)устаго, на євномїа. ꙗкож[е] оубо въздѣ ис(тѣ) б(ог)ъ вѣмъ, и ѿко вѣстѣ вас(ъ), како ж[е] ис(тѣ) не вѣмъ. понїеж[е] безнѣчелнъ ис(тѣ) и пр(н)сносѣннъ. нбо немощно въ помышленїи развѣмѣти, како ж[е] и каковаго свѣстѣства томъ быти. ни ѿ кого ж[е] бытїа нмѣша. вѣмъ ѿко (с)ына роди, како ж[е] роди не развѣмѣю вѣмъ ѿко д(с)хъ ѿ него како же ѿ него не знаю.

тогоже о (св)ѣтѣм[ъ] д(с)сѣ. слыши б(ог)а г(лаго)люща прор(о)ком(ъ) исанемъ проповѣдником[ъ] бл(а)говѣрїа. слыши реч(е) мене ѿкоже і ис(ран)лю, егуж[е] аз[ъ] призываю. аз[ъ] б(ог)ъ испрѣва аз[ъ] б(ог)ъ и по сых[ъ], и развѣ мене б(ог)а нѣс(тѣ). аз[ъ] основах[ъ] землю и д(с)хъ мон оутвѣрди н(е)бо. виждѣ како ти сыждителъ г(лаго)летѣ. аз[ъ] свѣздамъ повелѣх[ъ]. азъ вѣздвнгох[ъ] правдою ц(а)ре, и вѣсн пѣтїе мон правїн. рек(ъ) себѣ сыждителїа творца н(е)вѣ и землн. прочее бо несѣкрѣвенно г(лаго)лах(ъ) вамъ сїа, ни въ тѣмнѣ мѣсте рѣх[ъ] ѿко азъ основах[ъ] землю и сѣтворнх[ъ] н(е)бо, и егда сѣтворише се тамо бѣх[ъ], и н(ы)нѣ г(оспод)ъ посла ме и д(с)хъ его. сїа вѣса ѿ лица (с)ына г(лаго)летѣ прор(о)кѣ. словомъ бо г(оспод)ннмъ н(е)в(е)са оутвѣрдише се, и д(с)хом[ъ] оустѣ его вѣса сила нх[ъ]. и н(ы)нѣ г(оспод)ъ посла ме. ѿкож[е] реч(е) д(с)хъ б(о)жїи, и навѣд[ѣ] въ писанїих[ъ] еже ѿ б(ог)а. такожде пакы реч(е)нное д(с)хъ ѿ(ъ)тъ. и да не мннши посовствѣ се г(лаго)лет се, сп(а)сѣ оутаснїаетѣ г(лаго)лїе, егда прїидет[ъ] параклнт[ъ]. д(с)хъ истннннн нж[е] ѿ ѿ(ъ)ца исходит[ъ]. тамо ѿ б(ог)а здѣ ѿ о(тѣ)ца. нж[е] г(лаго)ла себѣ нже ѿ ѿ(ъ)ца

¹¹ Дуж десне маргине листа 313а, дописана је реченица: Бъ томѣ ж[е] и о адамѣ, ѿк(о) нерождѣнѣнъ, снѣ же ѿ адам(а) и єввы, нъ ннж[е] ѿны ис(тѣс)твом(ъ) разлнквютѣ, кромѣ сѣставѣмн.

изыдох[ъ]. тож[е] и с(вє)т(о)мъ д(с)хъ, иж[е] ѿ о(тъ)ца исходит[ъ]. не реч(е) раждает се, иже бо неписанна не подобаетъ мѣдрѣствовати; с(ы)нъ ѿ о(тъ)ца роди се и д(с)хъ исходит[ъ]. въпросиши л(и) ѿ мене различїа въсако, како роди се сѣи, и како исходитъ тъ. иакож[е] оуб(о) роди се наоучил се еси, и образ[ъ] позналъ еси. егда оубо проповѣдаема слышиши, развѣеши ли и рожденїа образ[ъ], имена бо тѣтїю свт[ъ] вѣрою почитаемаа. и бл(а)гоч(ъ)стивым(ъ) помышленїем[ъ] съблюдаемаа. Кажє ли сїа ежє исходит[ъ]. и роженїе имє, минает[ъ] писанїе. нъ да не реч(е)тъ кто с(ы)номъ д(с)ха. того радї г(лаго)летъ, д(с)хъ с(вє)тын, иж[е] ѿ ѿ(тъ)ца исходит[ъ]. въводитъ бо о д(с)хъ исхожденїи. иако ѿ источ(ъ)ника вода текъшаа. по семъ г(лаго)лѣ рѣка исходит[ъ] изъ едема, исходит[ъ] и истекает[ъ]. по семъ источникъ животныє воды ѿ о(тъ)ца иакож[е] б(о)ж(ъ)ствное слово въвѣд[ъ]. ѿ животнаго бо источника вода истекает[ъ] исходнаа иж[е] ѿ о(тъ)ца исходит[ъ]. что исходит[ъ]; д(с)хъ с(вє)тын. и како, иако ѿ источника вода. ѿкоуд[оу] се вѣдомо, иако д(с)хъ с(вє)тын вода нарицает се. г(лаго)летъ бо сп(а)съ, вѣрѣн въ мѣ иакож[е] писанїе, рѣкы из чрѣва его истекът[ъ] воды животныє. тѣкѣе же єв(а)г(е)листъ водѣ сїю наводитъ г(лаго)лє, сїа реч(е) о с(вє)тѣмъ д(с)сѣ егож[е] хотѣхъ приимати вѣрѣющїи въ нъ. ещє бо єв(а)г(е)листъ юаннъ тѣкѣе д(с)ха с(вє)таго вода животнаа. ѿ(тъ)цъ же г(лаго)летъ, мене оставише источникъ воды живїе. источникъ оубо ѿ(тъ)цъ д(с)ха с(вє)таго, того радї иако ѿ о(тъ)ца исходит[ъ]. г(лаго)лет се оубо д(с)хъ божїи, и д(с)хъ иж[е] ѿ б(о)га. д(с)хъ ѿ(тъ)ца, и д(с)хъ иж[е] ѿ о(тъ)ца.

тогожде ѿ єв(а)г(е)лских[ъ] словесъ. Тако оубо г(лаго)лє, аще оубо аз[ъ] не ѿндѣ оутѣшителъ не прїидет[ъ] къ вам[ъ]. не оужє бо д(с)хъ дает[ъ]. иако нѣцїи нещѣют[ъ] иако д(с)хъ дасъ имъ. ни, нъ дос(то)нных[ъ] на прииманїе д(с)ха с(вє)та дѣновенїем[ъ] приетова. аще бо агг(е)ла видѣвъ данїилъ оужасє се. что быше не прѣтрѣпєли нєзреч(е)ннѣю ѡнъ бл(а)г(о)д(а)тъ приемлюще. ещє не би оученикы прѣдоуготовалъ. того радї не реч(е) имъ приестє д(с)хъ с(вє)тъ. нъ прїимѣте д(с)хъ с(вє)тъ. не погрѣшитъ же и то ежє приети имъ г(лаго)лє, власть бо. кѣю власть, власть д(с)ховнѣю. не иако мрѣтвѣе въскр(ъ)сшати, и силы творити. нъ съгрѣшенїа оставляти, различна бо дарованїа д(с)ховнаа. тѣмъ же и навѣд[ъ], имъ же оставите грѣхы оставет се. являет[ъ] кы образ[ъ] съдѣбає дает[ъ] имъ. прїимѣте бо реч(е) силѣ нашѣд[ъ]шѣ с(вє)тому д(с)хъ на вы, и вѣдетє мнє свѣд[ъ]телє. Повелѣ имъ ѿ іер(с)с(а)л(и)ма не ѿлѣчати се. нъ ждѣти обѣтованїа ѿ(тъ)ца, ежє слышастє ѿ мене. и когда слышастє, реч(е), иако подобает[ъ] да аз[ъ] идѣ. аще бо азъ не ѿндѣ оутешителъ не прїидет[ъ] къ вам[ъ]. и пакы испрошѣ ѿ(тъ)ца иногѣ параклїта пришлет[ъ] вамъ да прѣбывает[ъ] съ вами. и что радї самою ещє свѣдѣ[ъ]шѣ, абїє д(с)хъ с(вє)тын не прїидє. нъ самъ въ четирѣдес(е)тын д(ъ)нъ по въскр(ъ)сенїи своем[ъ] възнесє се, а д(с)хъ с(вє)тын въ .н.тїи д(ъ)нъ прїидє. г(лаго)лаше бо прїимѣте д(с)хъ с(вє)тын, того ради. да прїетливых[ъ]

ихъ сътворит[ъ] и довол'ныхъ[ъ] на прїиманїе. аще б(о) агг(е)ла хотѣи видѣти оустраши се данїилъ, кол'ми пач(е) сїи хотѣще толнкъ прїети бл(а)г(о)д(а)тъ. или се оубо рещи иес(тъ), или іако боуд[оу]щїе іако оуже бываемое рет(е).

григорїа нискаго. Д(в)хъ (св)етын въса въ вѣсѣхъ[ъ] съдѣвает[ъ] іакож[е] хошет[ъ]. светъ, и владеет[ъ], простъ, и правъ, і истиннъ. глѣбины испытвє б(о)жїе. ѿ о(тъ)ца исходе, и с(ы)ном[ъ] прїемаемы.

тогоже. Аз' же наказвем[ъ] ѿ (св)етыныхъ[ъ] писанїи, пою ѿ(ъ)ца иже пр(и)сно ѿ(ъ)ца свѣта. пою с(ы)на, иж[е] ѿ о(тъ)ца свѣстѣства безлѣтно въз'сїавшаа. пою д(в)хъ (св)етын, иж[е] ѿ о(тъ)ца исходѣши, и на с(ы)не почивающїи. исповѣдвю х(рист)а б(ог)а свѣрѣшенна, и чл(овѣ)ка свѣрѣшенна тогожде. проповѣдвю б(о)ж(ъ)ства его високаа. не стыждє се чл(овѣ)тѣства его смѣренными. нъ съ петром[ъ] въпїю къ нїемъ. ты еси х(ристо)с(ъ) с(ы)нъ б(ог)а живаго. и тебѣ подобаетъ въсакаа слава ч(ъ)стъ и поклонанїе съ ѿ(ъ)цемъ и (св)етыномъ[ъ] д(в)хомъ, и н(ы)нѣ.

тогоже. Д(в)хъ же из' ѿ(ъ)цаа състава исходит[ъ]. се ж[е] оуб(о) иес(тъ) и д(в)хъ оустъ его. тѣмже не рет(е) и слово оустъ его, іако да покажетъ іавѣ и оувѣрит[ъ] въсходное единствїе. іак(о) ѿ о(тъ)ца единого исходит[ъ]. По нас(ъ) иес(тъ) еже развѣсти ѿ нас(ъ). нбо вѣтхїи завѣт[ъ] единого б(ог)а проповѣдет[ъ], кѣпно съ словомъ и д(в)хомъ. г(лаго)лет бо словом[ъ] г(оспод)нимъ н(е)б(е)са оутвѣдише се, и д(в)хомъ оустъ его въса сила их[ъ]. ѿсвдє тронца познавает се. ѿ показанїа нашего иес(тъ) показати глѣботаншаа. г(лаго)летъ бо въ бытїи б(ог)ъ, сътворим[ъ] чл(овѣ)ка по образъ нашємъ и подобїю. не о вѣнѣшнїем[ъ] видѣнїи чл(овѣ)ка г(лаго)летъ, нъ о невидимѣмъ. нбо вѣнѣшнїе чл(овѣ)ка сложно иес(тъ). б(ог)ъ же простъ. простъ иес(тъ) и несложенъ. іакож[е] оумъ слово и д(в)хъ невидима свт[ъ], и сїа трїи равна свт[ъ] въ чл(овѣ)цѣ. нбо оумъ раждаетъ слово, слово ж[е] подвижаетъ оумъ, иж[е] иес(тъ) оумъ без слова, иж[е] слово без оума. також[е] и слово д(в)хомъ свѣиим[ъ] въ нас(ъ) исходит[ъ] ѿ оума. сїа трїи равна свт[ъ] въ нас(ъ), и раздѣлннн се дрвгъ ѿ дрвга не может[ъ]. оумъ оубо прѣбывает[ъ] и раждаетъ слово. и слово прѣбывает[ъ] пронзносимо д(в)хомъ, и прѣбывает[ъ] д(в)хъ. тако оубо и б(о)ж(ъ)ствномъ свѣстѣствъ подобает[ъ] развѣсти се. іако ѿ(ъ)цъ прѣбывает[ъ] ѿ(ъ)цъ, и с(ы)нъ пребывает[ъ] с(ы)нъ, и д(в)хъ пребывает[ъ] д(в)хъ. с(ы)нъ же не бывает[ъ] ѿ(ъ)цъ, а ни д(в)хъ. такожде и д(в)хъ (св)етын, не бывает[ъ] ѿ(ъ)цъ иж[е] с(ы)нъ. раждает[ъ] оубо ѿ(ъ)цъ с(ы)на, и иес(тъ) ѿ(ъ)цъ. и с(ы)нъ родив се иес(тъ) слово, и прѣбывает[ъ] с(ы)нъ. такожде и д(в)хъ (св)етын иже из' ѿ(ъ)ца исходит[ъ], и иес(тъ) д(в)хъ (св)етын, иж[е] въсатъскаа ѡ(св)ещают се. и иес(тъ) тронца единосвѣтаа, ѿ(ъ)цъ и с(ы)нъ и (св)етын д(в)хъ.

тогоже. Едино лице ѿ(ъ)тєе ѿ негож[е] слово раждает се, и д(в)хъ (св)етын исходит[ъ]. тѣмже оубо вѣстиннъ единовинна съ выновным[ъ], и еже ѿ него единого б(ог)а

г(лаго)лѣмъ. понѣж[е] съпр(ы)сносѣщ'нынъ свѣтъ] ема. ниж[е] оубо лѣтом[ъ] разлачяют се дрѣгъ ѿ дрѣга лица б(о)ж(ъ)ствнаа. ни правом[ъ] ни хотѣнїем[ъ], ни начинанїем[ъ] ни дѣнствомъ ни стр(а)стїю. никонѣже ѿ сицевых[ъ] ѣж[е] въ чл(овѣ)цѣ видима свѣтъ]. такмо ѣко ѿ(ъ)цѣ ѿ(ъ)цѣ ис(тъ) а не с(ы)нѣ. и с(ы)нѣ с(ы)нѣ ис(тъ) а не ѿ(ъ)цѣ. такожде и д(с)хъ с(вѣ)тынъ ни ѿ(ъ)цѣ ис(тъ) ни с(ы)нѣ, нѣ д(с)хъ с(вѣ)тынъ.

епифанїа кѣпрѣскаго. Б(о)га ѿ(ъ)ца, б(о)га с(ы)на, б(о)га д(с)ха с(вѣ)т(а)го именовем[ъ]. а не б(о)гы. нѣс(тъ) бо многобожїе въ б(о)сѣ. въ трех[ъ] именех[ъ] едино б(о)жѣство. ѿ(ъ)цѣ и с(ы)нѣ и с(вѣ)тынъ д(с)хъ. ниж[е] два с(ы)на свѣтъ, единород[ъ]нѣ оубо с(ы)нѣ. д(с)хъ же с(вѣ)тынъ д(с)хъ с(вѣ)тъ, д(с)хъ б(о)жїи, пр(и)сно сынъ съ ѿ(ъ)цемъ и съ с(ы)номъ. не чюжд[ъ] бо ис(тъ) ѿ б(о)га, ѿ б(о)га бо ис(тъ) ѿ о(тъ)ца исхощѣ, и с(ы)новнїе възымае и ѣвляе. нѣ с(ы)нѣ оубо единород[ъ]нѣ ѿ ѿ(ъ)ца, неслѣд'нѣ, ѿ б(о)га же ѿ(ъ)ца исхощѣ. и нѣс(тъ) чюждъ ѿ(ъ)ца и с(ы)на. не съмѣщенїе ис(тъ) ѿ(ъ)ца и с(ы)нѣ. нѣ тронца единосѣчнаа и единоис(тъ)ствнаа. нѣс(тъ) оубо дрѣгое сѣщѣство въ б(о)ж(ъ)ствѣ. ниж[е] бо дрѣгое б(о)ж(ъ)ство въ сѣщѣствѣ. нѣ то самое б(о)ж(ъ)ство. и ѿ того самого б(о)ж(ъ)ства с(ы)нѣ, и д(с)хъ с(вѣ)тынъ. с(ы)нѣ же, с(ы)нѣ ѿ ѿ(ъ)ца, и д(с)хъ ѿ ѿ(ъ)ца исхощен, и ѿ с(ы)на възымае. испытѣетъ глѣбнны б(о)жїе. възвѣщае с(ы)новнїе въ мнрѣ. и ос(вѣ)щае с(вѣ)тынх(ъ) тронцею тринмен'ною. ѿ(ъ)цѣ и с(ы)нѣ и с(вѣ)тынъ д(с)хъ, шѣд[ъ]ше оубо реч(е) наоучите въсе езыкы, кр(ъ)стѣше их[ъ] въ иже ѿ(ъ)ца и с(ы)на и с(вѣ)таго д(с)ха, и тако вѣршем[ъ] ѣко д(с)хъ с(вѣ)тынъ ис(тъ) д(с)хъ б(о)жїи, д(с)хъ съврѣшенъ. оутешителнъ несъзданъ. ѿ ѿ(ъ)ца исхощим[ъ], и ѿ с(ы)на възымае и мнрѣ ѣвляе. ѿ с(ы)на же възымает[ъ] понѣж[е] с(ы)нѣ ѿ мнра пренде къ ѿ(ъ)ца. ѿ(ъ)цѣ же д(с)хъ посла въ иже с(ы)на. и с(ы)новнїа дѣла въз'мъ въ мнрѣ оукрѣпи и ѣсно проповѣда.

анастасїа и кѣрила. По чѣмъ познавает се д(с)хъ с(вѣ)тынъ ѿ о(тъ)ца и с(ы)на. по съставох[ъ], понѣж[е] ис(тъ) исхощѣ. вѣрѣю въ единого б(о)га, и въ единъ д(с)хъ с(вѣ)тынъ ѿ ѿ(ъ)ца исхощѣ.

с(вѣ)щенном(с)ч(е)ника истин(а) философа о вѣре. Единъ вѣистинъ б(о)гъ ис(тъ), иж[е] въсѣх[ъ] б(о)гъ. въ ѿ(ъ)ци и с(ы)нѣ и с(вѣ)тѣмъ д(с)сѣ разымѣваемын. понѣж[е] бо ѿ своего сѣщѣства ѿ(ъ)цѣ с(ы)на роди, и с(вѣ)таго д(с)ха произведе. подобна оубо ѣж[е] тогожде и единого сѣщѣства причѣстна. тогожде и единого съ подобїемъ неразлачна. ѣстъ же ѿ(ъ)цѣ оубо нерожденъ. ѿ негож[е] с(ы)нѣ родисе, и д(с)хъ изыде.

тогожде. ѣко оубо с(ы)нѣ ѿ о(тъ)ца, тако и д(с)хъ. обач(е) образом[ъ] бытїа разликвют[ъ]. овѣ оубо свѣтъ ѿ света рожденно въз'сїа. овѣ такожде свѣтъ ѿ света не рожденно, нѣ исхощно.

с(вє)т(а)го кврила. Како нѣс(тъ) д(с)хъ б(ог)ъ, въсе имѣе въ себѣ соб'ство б(ог)а и ѿ(ъ)ца. и с(ы)номъ твары даруемъ.

тогожде. Ёлико нам[ъ] чл(овѣ)колюбїе сътвори въсѣх[ъ] вл[а]д[ы]ка. оуче ап(о)с(то)лъ павлъ реч(е). яко любовь б(о)жїа излїа се въ ср[ъ]дца наша с(вє)тынм(ъ) д(с)хомъ дан'ным[ъ] нам[ъ]. аще бо х(ристо)с(ъ) любовь ис(тъ) по юлан'новъ гл(а)сѣ; а не ино еже сам[ъ], и ино еже въ нем[ъ]. простъ бывъ и не слож[ъ]нъ. излїа же въ ср[ъ]дца наша прѣбывающим[ъ] въ нас(ъ) д(с)хомъ с(вє)тынм(ъ). б(ог)ъ ис(тъ) оубо д(с)хъ, иже чином[ъ] б(о)жїимъ прѣбываетъ въ нас(ъ). и да не сице рекъ, ѿ въсѣх[ъ] вышнїаго исходѣ свѣства. особ'но ж[е] сын бытїемъ, и ѿ о(тъ)ца мысл'но с(ы)номъ же, твары подаваемъ.

Ѳеод[ω]ритъ. Подобает[ъ] развѣдати, як(о) бл(а)женныи Ѳеод[ω]ритъ зловѣрныи нарицаетъ, г(лаго)лющих(ъ). яко д(с)хъ с(вє)тын и ѿ с(ы)на исходеши. г(лаго)лет(ъ) бо сице. свои же д(с)хъ с(ы)нови. аще оубо яко кѣпно ис(тъ)с(т)внъ и ѿ ѿ(ъ)ца исходѣ и изыде исповѣдаетъ кто. того яко бл(а)гоч(ъ)стива да прїимемъ гл(а)сѣ. аще ли ж[е] яко ѿ с(ы)на, или с(ы)номъ бытїе имѣца, яко похвал'но се и неч(ъ)стиво да ѿвръжет се. Вѣрвем[ъ] б(ог)ъ г(лаго)лющъ, д(с)хъ и ж[е] ѿ ѿ(ъ)ца исходитъ. и б(о)ж(ъ)ствномъ павлъ такожде г(лаго)лющъ. мы ж[е] не д(с)хъ мїра сего прїехом[ъ]. нъ д(с)хъ и ж[е] ѿ б(ог)а.

с(вє)т(а)го маѣма. Единъ б(ог)ъ единого с(ы)на родителъ. и д(с)ха с(вє)таго источникъ. единица несмѣснаа, и тронца нераздѣлнаа. оумъ безначелнъ, единого единосвѣч'нъ. безначелнаго слова родителъ. единъ пр(ы)сносвѣствнаго живота яко д(с)ха с(вє)та источникъ.

дамас(а) папы римскаго). Иже не реч(е)тъ, с(вє)тын д(с)хъ яко ѿ о(тъ)ца свѣи ис(тъ). яко ж[е] и с(ы)нъ ѿ б(о)ж(ъ)ствнаго свѣства, и ѿ б(ог)а б(ог)ъ слово. да ис(тъ) проклетъ. аще кто ѿ о(тъ)ци и с(ы)не добрѣ вѣрветъ. а ѿ с(вє)тѣмъ д(с)хъ неправѣ имат[ъ], еретикъ ис(тъ). зане вси еретици о с(ы)не б(о)жїи и о с(вє)тѣмъ д(с)сѣ зловѣрюще, въ юденском[ъ] и въ иноезычном[ъ] невѣрїи прѣбывают[ъ]. сѣи дамасъ предстателъ быс(тъ) с(вє)щеннаго втораго събора.

кїелестина папы римскаго, прѣдстателя третїаго събора. Кто оубо когда осужденъ и проклетїю бѣдет[ъ] дос(то)инъ. тѣю тѣ, и ж[е] ѿеллет[ъ] и прилагает[ъ] вѣрѣ. нво испл'нъ явѣ прѣданна нам[ъ] ѿ с(вє)тынх(ъ) ѿ(ъ)цѣ. и ж[е] приложенїе, и ж[е] оуниованїе примѣютъ, яко ж[е] писанно обрѣтаем[ъ] въ с(вє)щенных(ъ) книгax[ъ] наших[ъ]. Белїа бо мѣка оуготованна ис(тъ), прилагающымъ или ѿеллюшымъ. тѣмъ же и мы сицеваго ѿсѣцаем[ъ] ѿ с(вє)тые цр(ь)кве, понїе ж[е] не сѣблны свѣтъ раны его.

григорїа папы римскаго. Сѣи по шестомъ[ъ] с(вє)томъ[ъ] въселенскомъ[ъ] съборѣ быс(тъ). онъ же римскымъ[ъ] езыкомъ[ъ] и писмены б(о)гослови. еже ѿ ѿ(тъ)ца единого прѣдлагает се д(с)хъ с(вет)ыи.

захарїа папа. Оутѣшительныи д(с)хъ ѿ о(тъ)ца исходитъ[ъ] и на с(ы)нѣ почиваетъ[ъ]. ѿ пр(є)дт(є)че се навикъ видѣвша д(с)хъ сходящъ яко голубъ, и пребывающъ на немъ[ъ].

иоан(нъ) папа римскыи. При василїи ц(а)ри константинопол'скомъ[ъ] прозываемомъ[ъ] макїедонїанинѣ. съборъ васеленскы събравъ, быс(тъ) въ константинополю повелѣнїемъ[ъ] ц(а)ревемъ[ъ], и с(вє)тыхъ[ъ] патрїархъ. къ оутврѣ[ъ]жденїю с(вє)т(а)го седмаго събора, и къ разоренїю нововъзвышенныи латинскыи ереси. которю с(вє)тын съборъ осочилъ, и доводне облычилъ. и оукрѣпляющихъ[ъ] тзю ана-фемъ прѣдалъ. и таковое повелѣнїе оуставилъ г(лаго)люе сице. ест ли кто о кромъ сего с(вє)щеннаго, иже смѣетъ[ъ] иное писати, или что приложити, или ѿнѣти. и то повелѣнїемъ[ъ] съборовымъ[ъ] дръзнетъ[ъ] именовати да бѣдетъ осужденъ. и въсакого съжитїа хр(ъ)стїанскаго ѿ[ъ]тврѣженъ. тѣмъж[є] бл(а)женненшїи иоаннъ папа пише, до с(вє)тѣншаго фотїа патрїарха ц(а)риградскаго, сице г(лаго)люетъ. ибо твое братство добрѣ вѣстъ. яко егда мало прѣжде сего дошло нас(ъ) посланїе, о с(вє)тѣи вѣрѣ нас(ъ) испитѣе. обрѣте нас(ъ) съблюдающихъ[ъ] цѣло, якож[є] изначела намъ[ъ] прѣданно быс(тъ). иже прилагающихъ[ъ] что, иже ѿемлющихъ[ъ] что. извѣстно бѣдѣе яко таковаа дръзаящїи тешкое осужденїе ж[ъ]дѣще съблюдают се. и сего радї пакы оузъавляемъ[ъ], да извѣстно вѣстъ с(вє)тнннн твоя. о чланкѣ или мѣдрованїю, о которомъ[ъ] слышише се съблазны посрѣд[ѣ] цр(ъ)квы б(о)жїихъ[ъ]. яко не тѣк'мо не споминаемъ[ъ] или не г(лаго)люемъ сего. нъ и тѣхъ[ъ] которїе прѣвєи слыслии надѣтстїю високооумїа своего се творити, съ иудою съчиняемъ[ъ]. яко прѣстѣпныкомъ[ъ] б(о)жїихъ[ъ] словесъ. и прѣтворителен фєологїю г(оспод)а (со)у(са) х(рист)а, и прочихъ[ъ] б(о)гоносныхъ[ъ] ѿ(тъ)цъ. иже съборне събрани прѣдаше намъ[ъ] с(вє)тое исповѣданїе вѣры. прѣтвори ж[є] и дръзопрѣстѣпници, еже тожде яко юда сътворише. не тѣло г(оспод)нїе на смъртъ въдали. нъ вѣрныхъ[ъ] иже свт[ъ] чланкы тѣла того ѿ[ъ]секли, и разлучили единыхъ[ъ] ѿ дръгыхъ[ъ], и тако оу вѣчннн съмрѣтъ послани, пат(є) же самыхъ[ъ] себѣ. так(о) якож[є] и реч(є)ннїи оученикъ тѣ неправѣ сътворилъ.

иоан(на) дамаскїна. Въ б(о)ж(ъ)ствнемъ[ъ] свщ̄ствѣ простомъ[ъ] и несложнѣмъ[ъ]. д(с)ха б(о)жїа быти бл(а)гоч(ъ)стне исповѣдовати подобаетъ[ъ]. самю снл̄ свщ̄ствнннн въ себѣ въ свои иес(тъ)ствнен в(п)остаси зримю. ѿ о(тъ)ца исходѣщю и на словє почивающю, и его обявляющю. а ни ѿ[ъ]дѣлннн се ѿ б(о)га, въ немъже иес(тъ). а ни ѿ слова о немъже свѣд[ѣ]тел'ствветъ[ъ] мощ'но иес(тъ).

тогож[є] о вѣрѣ. Вѣрємъ въ единого б(о)га, въ едино начело. едино ж[є] безначелно. не ѿ иного быти илѣщаа. аще что иес(тъ) еже иес(тъ). нъ самъ источникъ бытїа

тѣх[ъ] ѿж[е] свѣтъ], и животъ их[ъ] кон свѣтъ. Въ единого ѿ(ъ)ца въсѣх[ъ] нач(е)ло и вынъ, ни ѿ когож[е] родивша се, ни ѿ когож[е] рожденна. с(ы)нъ божи иж[е] кс(тъ) сѣаніе славы. и образ[ъ] оѣи впостаси. жива мѣдрост(ъ) и сила и слово съсвѣтствное. и съврѣшенъ образ[ъ] невид[и]маго ѿ(ъ)ца.

тогоже о ѿ(ъ)ци и с(ы)не. с(ы)нъ образ[ъ] о(тъ)чаа свѣтства. понеж[е] и съврѣшенъ кс(тъ), и въ своен впостаси, и въ въсѣмъ равнъ оцъ кромѣ нерожденїа. аще бо и д(с)хъ с(ве)тын ѿ о(тъ)ца исходитъ. нъ не рожденїем[ъ]. нъ исхожденїем[ъ]. и ни здѣ състава образ[ъ], непостыжим[ъ] и недовѣдом[ъ]. такъ яко и с(ы)новнїе рожденїе недовѣдомо кс(тъ). якож[е] и адам[ъ] нерожденъ кс(тъ), създанїе бо кс(тъ) б(о)жїе. а си-оъ рожденъ яко с(ы)нъ кс(тъ) адамовъ. и ева ѿ адамова ребра изъшѣдша не родила б(о) се нта. ниж[е] бо ѿни кс(тъ)с(во)м[ъ] различны свѣтъ] сами въ себѣ. тѣкмо образом[ъ] състава различкють. ибо единъ ѿ(ъ)цъ нерожденъ не оубо здръгое впостаси свое впостаси, свѣтство имѣет[ъ]. и единъ с(ы)нъ рожденн ѿ о(тъ)ча бо свѣтства безъ начела и безъ лѣта роди се. и единъ д(с)хъ с(ве)тын ѿ о(тъ)чаа свѣтства происходещъ, не рожденъ бо нъ исходитъ. образъ же рожденїа і исхожденїа никакож[е] постыжим[ъ] кс(тъ). и сїе подобает[ъ] вѣдети имѣ ѿ(ъ)тства, и с(ы)новства, і исхожденїа. не ѿ нас(ъ) къ прѣбл(а)женномъ б(о)ж(ъ)ствъ прѣносимо быти. нъ ѿ[ъ]тоуд[оу] нам[ъ] прѣдано.

тогоже. Также въ единого с(ве)таго д(с)ха вѣрвемъ, г(оспод)а животворещаго ѿ о(тъ)ца исходещаго. и на с(ы)нѣ почивающаго. съ ѿ(ъ)цемъ и съ с(ы)номъ кѣпно покланяемаго и славилага. въ въсѣх[ъ] ѿ(ъ)цъ и с(ы)нъ равнаго. ѿ о(тъ)ца исходещаго и с(ы)номъ подаваемаго. и собою творещаго и въ свѣтство приводѣщаго въ въсѣх[ъ]. неѿлчнаго неѿходещаго ѿ о(тъ)ца и с(ы)на. и въсе имѣющаго елико имат[ъ] ѿ(ъ)цъ и с(ы)нъ развѣ нерожденїа и рожденїа. ѿ(ъ)цъ бо безъ выни и нерожденъ, ибо не ѿ иного кс(тъ). самъ же пат(е) нач(е)ло кс(тъ) и вына вытїю с(ы)нъ же ѿ о(тъ)ца рожд[ъ]ствнѣ, а д(с)хъ с(ве)тын самъ ѿ о(тъ)ца, въистинъ нерожд[ъ]ствнѣ нъ исходитъ сын. въсе бо еже имѣетъ с(ы)нъ и д(с)хъ с(ве)тын, ѿ о(тъ)ца имѣют[ъ]. и самое то еже быти. аще нѣс(тъ) ѿ(ъ)цъ, то ни с(ы)нъ кс(тъ) ни д(с)хъ. единъ понстинѣ б(о)гъ кс(тъ) ѿ(ъ)цъ и слово и д(с)хъ.

тогоже. Сего радї не три богы г(лаго)лемъ именовуше ѿ(ъ)ца и с(ы)на с(ве)т(а)го д(с)ха, нъ пат(е) единого. тринцъ с(ве)тѣю, б(о)га с(ы)на и с(ве)т(а)го д(с)ха. въ единой выне сирет[ъ] въ ѿ(ъ)ци. а ни сложных[ъ], а ни смѣшенных[ъ] по савелиевъ злооумїю. единъ ѿ(ъ)цъ иж[е] кс(тъ) ѿ(ъ)цъ безъ начела, сирет[ъ] безъ выни ни ѿ кого бо. единъ с(ы)нъ иж[е] с(ы)нъ сын. и не безъ начела рекше не безъ выны, ибо ѿ о(тъ)ца сын. аще ли врѣме начелъ ищешн, и онъ безначелнъ. творцъ бо лѣтом[ъ] а не под[ъ] лѣты. единъ д(с)хъ с(ве)тын исходещъ въистинъ ѿ о(тъ)ца, не с(ы)новскы нъ исходитъ. не ѿствплъшъ ѿ(ъ)цъ нерожденїа понеж[е] родилъ. а ни с(ы)нъ рожденїа, понеж[е] кс(тъ)

Ѡ нерожденнаго. а ни д(с)ха въ Ѡ(ъ)ца и въ с(ы)на претварающа се, того радї иж[е] исходитъ, или еже б(ог)ъ ис(тъ), ибо свонства неподвижни прѣбываютъ[ъ]. Вѣдети подобаетъ[ъ] тако не исповѣдаемъ[ъ] Ѡ(ъ)ца быти Ѡ много. нъ его Ѡ(ъ)ца с(ы)новниа. а с(ы)на не г(лаго)лемъ без выны, ниж[е] Ѡ(ъ)ца его именемъ. нъ г(лаго)лемъ его быти Ѡ о(тъ)ца, и с(ы)на о(тъ)чаа. а д(с)ха с(ве)т(а)го Ѡ о(тъ)ца, и д(с)ха Ѡ(ъ)ча нарицаемъ[ъ]. а Ѡ с(ы)на не г(лаго)лемъ д(с)ха с(ве)т(а)го. нъ д(с)ха с(ы)новниа нарицаемъ[ъ]. с(ы)на же д(с)ха быти не г(лаго)лемъ, а ни пакы Ѡ д(с)ха.

тогож[е]. ꙗ когда зрѣ тако тые в(п)остасы къ себѣ имѣютъ[ъ]. вѣмъ иж[е] Ѡ(ъ)цѣ ис(тъ) свщ̄ствоное сл(ъ)нце источникъ бл(а)гости. глѣбина бездна свщ̄ства. свщ̄ства ис(тъ) г(лаго)лъ. слова мѣдрости, силн света б(о)ж(ъ)ства. источникъ родѣши и производѣши сѣкръвеннаго въ неѣмъ[ъ] бл(а)га. онъ оубо ис(тъ) развѣла и слова бездна глѣбина, слова родителъ, и словомъ[ъ] с(ве)т(а)го д(с)ха производителъ. нѣсть Ѡ(ъ)цѣ слово, мѣдрость сила воля, тѣкло с(ы)нѣ, иж[е] ис(тъ) единая сила Ѡ(ъ)чаа, могощаа въса сътворити ѣж[е] свт[ъ]. такъ тако съвршенное свщ̄ство за съвршеннаго свщ̄ства рожденно иж[е] с(ы)нѣ ис(тъ) и г(лаго)лет се. д(с)хъ же оубо с(ве)тын обѣявляющаа сила сѣкръвеннаго б(о)ж(ъ)ства о(тъ)ча. Ѡ о(тъ)ца вѣистиннѣ словомъ[ъ] исходеща. нерожденне тако самъ[ъ] вѣсть. Ѡ[ъ]тоуд[оу] же д(с)хъ с(ве)тын въсего сътворенїа вѣщемъ[ъ] създатель г(лаго)лет се. въсе оубо елици дос(т)онтъ тако вынѣ Ѡ(ъ)цѣ, источникъ и родителю, тые единомѣ Ѡ[ъ]цѣ оусваают се. Ѡ(ъ)цѣ источникъ и вына ис(тъ) с(ы)на и д(с)ха. Ѡ(ъ)цѣ же единого с(ы)на производителъ, и с(ве)т(а)го д(с)ха. с(ы)нѣ сы слово мѣдрость, сила образъ[ъ] и снание о(тъ)чее, и Ѡ о(тъ)ца. д(с)хъ с(ве)тын нѣс(тъ) с(ы)нѣ Ѡ(ъ)чѣ, въсако ж[е] д(с)хъ Ѡ(ъ)чѣ, иже Ѡ о(тъ)ца исходещѣ. ибо несвт[ъ] ника ж[е] движенїа без д(с)ха. нъ и с(ы)новнѣ д(с)хъ ис(тъ). не иже бы Ѡ него нъ имъ Ѡ о(тъ)ца исходещѣ. единъ во Ѡ(ъ)цѣ вына ис(тъ). тогож[е] о о(тъ)ци и с(ы)нѣ и с(ве)тѣмъ д(с)сѣ. Образъ[ъ] ис(тъ) оѣи с(ы)нѣ, и с(ы)на д(с)хъ с(ве)тын. имъ же х(ристо)с(ъ) въ ч(овѣ)кѣ прѣбывающѣ. даѣтъ[ъ] елѣ что ис(тъ) по образѣ. б(ог)ъ д(с)хъ срѣднын, нерожденнаго и рожденнаго, и с(ы)номъ Ѡ(ъ)цѣ слѣченїи. д(с)хъ б(о)жїи г(лаго)лет се. д(с)хъ х(рист)а. развѣмъ х(ристо)въ д(с)хъ г(оспод)нѣ. самъ г(оспод)ъ, д(с)хъ въс(ы)новенїа. б(ог)ъ и с(ы)нѣ ис(тъ). онъ же въсегда сы съ о(тъ)цѣмъ. безлѣтнѣ, вѣтнѣ, неистъщеннѣ, неизменнѣ, и Ѡ него рожденнѣ. б(ог)ъ и д(с)хъ с(ве)тын ис(тъ). сила ос(ве)щающаа, въ свонствѣв(н)он в(п)остасн свща. нераздѣланѣ Ѡ о(тъ)ца исходещѣ, и въ с(ы)нѣ почивающѣ. съис(тъ)ствнѣ Ѡ(ъ)цѣ и с(ы)нѣ.

тогожде. Вѣрѣю въ единого б(ог)а Ѡ(ъ)ца въсѣдръжителѣа, творѣца н(е)бѣз и землн, и въсѣмъ[ъ] вид(н)имн(ъ) и невид(н)имн(ъ). и въ единого(о) г(оспод)а н(со)у(са) х(рист)а с(ы)на б(о)жїа единороднаго, Ѡ оца рожденнаго прѣжде въсѣхъ[ъ] вѣкѣ. и въ прѣс(ве)таго д(с)ха г(оспод)а животворещаго иж[е] Ѡ о(тъ)ца исходещаго. съ Ѡ(ъ)цѣмъ и съ с(ы)номъ поклоняемаго и славимаго. имъ же въса ос(ве)щают се. Въ с(ве)тѣю въ с(ве)тѣю (*sic!*)

тронцѣ нераздѣлнѣю, несъзданѣю, и равносилнѣю, и безначелнѣю и единопач(е)лнѣю, и трісѣставнѣю. въ ѿ(ъ)ца б(ог)а рождашаго. въ с(ы)на б(ог)а рожденнаго. д(с)хъ бо бѣше пр(и)сно съ ѿ(ъ)цемъ и съ с(ы)номъ. ни бо единъ ѿ единого(о) раздѣли се когда. бѣше б(о) ѿ(ъ)ць пр(и)сно, и пр(и)сно съ синоу[ъ]. и с(ы)нъ бѣше съ ѿ(ъ)цемъ и д(с)хоу[ъ] въкѣпѣ. сице покланіаю с(е) и славлю с(в)етвѣю тронцѣ. нераздѣлноє въ трѣх[ъ] съставех[ъ] едно б(о)ж(ъ)ство. сам[ъ] же г(оспод)ъ н(а)шъ и с(с)ъ х(ресто)с(ъ) с(ы)нъ и слово б(о)жїе г(лаго)лѣтъ. аще любите мнѣ и заповѣди мое съблюдетѣ. и аз[ъ] оум(о)лю ѿ(ъ)ца і много оутешителя даст[ъ] вам[ъ]. да прѣбывает[ъ] съ вами д(с)хъ истинныи. сіа рѣх[ъ] вам' свѣдѣніи съ вами. егда же прїидет[ъ] д(с)хъ истинныи, егуж[е] послѣтъ[ъ] ѿ(ъ)ць въ мнѣ мое, и онъ наочит[ъ] васъ о вѣсѣм[ъ]. егда же прїидет[ъ] оутешитель, егуж[е] послю вам[ъ] ѿ о(т)ъца. д(с)хъ истинныи иж[е] ѿ(ъ)ца исходит[ъ], тѣ свѣдѣ[ѣ]телствует[ъ] о мнѣ.

ап(о)с(то)лъ павлъ къ титѣ пишет[ъ] г(лаго)ла сице. Егда же бл(а)г(о)д(а)тъ и чл(овѣ)колюбїе яви с(е) сп(а)са нашего б(ог)а. не ѿ дѣлъ праведных[ъ] еже сътворихом[ъ] мы, нѣ по своен его м(н)л(о)сти сп(а)се нас[ъ] баню пакыбытїа, и обѣновленїем[ъ] д(с)ха с(в)ет(а)го егуж[е] излѣа на нас[ъ] обылно, и соу(с)ъ х(ресто)у[ъ] сп(а)сителям[ъ] нашим[ъ].

и великыи афанасїе г(лаго)лѣтъ сице. И ѣс(тъ) оубо ѿ(ъ)ць свѣршєнъ. еже быти илѣе и неоскѣдно, корѣнъ і источникъ с(ы)на и д(с)ха.

прочее же ѿ б(о)гоносных(ъ) ѿ(ъ)ць о семъ свѣдѣ[ѣ]телствованнаа, кто можетъ въ такы малы вѣдѣстити книжки, тѣмъ же яко самъ г(оспод)ъ съпослѣшъствует[ъ] г(лаго)лѣ.

горе хвлецимъ на д(с)хъ с(в)етын яко не ѿпѣстит се грѣх[ъ] ихъ, ни въ сын вѣкъ ни въ боуд[оу]щїи. д(с)хоу[ъ] бо с(в)етынмъ вси оучителїе наоучише и оувѣрише православнѣю вѣрѣ. мы же ап(о)с(то)лъское православїе яко ц(а)рѣское одѣанїе носеще. н(е)б(е)сноу[ъ] ц(а)рствїю наследници вѣдемъ. бл[а]г[о]д[а]тїю и чл(овѣ)колюбїемъ несъзданыє и единосвѣщїе тронцѣ, аминъ:~

THE HOMILY ON THE HOLY SPIRIT IN THE VRHOBREZNICA CHRONICLE

ZORAN RANKOVIĆ

The essay deals with the complex structure and the basic characteristics of the script and the characteristics of the orthography of *The Homily on the Holy Spirit* preserved in the Vrhibreznica Chronicle. The *Homily* consists of three parts: the first three chapters of the *Confession of Faith* of Gregory Palamas, the expanded *Answer to the Latins* by Germanus II of Constantinople and selected chapters from the eighth chapter of *An Exact Exposition of the Orthodox Faith* by John of Damascus. The author also encloses the transcript in Serbian Church Slavonic of the *Homily on the Holy Spirit*.

Keywords: Serbian Church Slavonic language, the Vrhibreznica Chronicle, Filioque, Gregory Palamas, Germanus II, John of Damascus

ЛИТЕРАТУРА

- Бек 1998: Х.-Г. Бек, *Византијски миленијум*, Београд – Бања Лука 1998.
- Мајендорф 2008: Ц. Мајендорф, *Византијско богословље*, Крагујевац 2008.
- Попов 1875: А. Попов, *Историко-литературный обзор древне-русских полемических сочинений против латинян (XI–XV в.)*, Москва 1875.
- Радуновић 1984: В. Радуновић, „Исповедање православне вере“ светог Григорија Паламе, Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор 47–48/1–4 (1984) 85–95.
- Стојановић 2010: Ј. Стојановић, *Писар Гаврило Тројичанин и правописно-језичке особености Врхобрезничког летописа*, Зборник радова са научног скупа: Шћепан Поље и његове светиње кроз вјекове (Плужине, 24–25. септембар 2006), Беране – манастир Заграђе 2010, 159–170.
- Српске рукописне књиге у Чешкој 2015: И. Шпадијер – В. Тријић – З. Ракић – З. Ранковић, *Српске рукописне књиге у Чешкој*, Београд 2015.
- Kakridis 1992: I. Kakridis, *Byzantinische Unionspolemik in den Ostroger Drucken des ausgehenden 16. Jahrhunderts*, Zeitschrift für slavische Philologie 52 (1992) 128-149.
- Scarpa 2012: M. Scarpa, *Gregorio Palamas Slavo. La tradizione manoscritta delle opere. Recensione dei codici*, Milano 2012.
- Vašica – Vajs 1957: J. Vašica – J. Vajs, *Catalogus codicum palaeoslovenicorum Musei Nationalis Pragae*, Pragae 1957.